

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 1 (P1)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2014

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 80

Memorandamo ona, o na le maqephe a 7.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**TEMA YA A**

- 1.1 Ke kgwedi ya bobedi. ✓ (1)
- 1.2 Mmadiepetsane. ✓ (1)
- 1.3 Dilemo tse hlano. ✓ (1)
- 1.4 Ho bona hore disebediswa tsa mokete di sa feletse. ✓ (1)
- 1.5 Ho keteka lemo tse hlano ba ha Sentsho ba nyalane. ✓✓ (2)
- 1.6 Bo ile ba tsosa mofereferere lelapeng la Seakgela/Monna wa Maki ha a ka a thabiswa ke ketso eo mme a halefela Maki. ✓✓ (2)
- 1.7 D./Dihutara di ne di lla di sa kgaotse. ✓✓ (2)
- 1.8 'O a tseba hore lona bontate ha le tshepahale jwalo ka bomme.' ✓✓ (2)
- 1.9 Mafosi, Mmadiepetsana o ne a se na bothata ka phelehetso eo. ✓✓ (2)
- 1.10 'Ha molomo o se o hlolehile ho lokisa ditaba, phafa o ne a sa e tswafe, moruti.' ✓✓ (2)
- 1.11 Ke a mo tenehela hobane mohatsae o ne a ntse a tshepitsitse hore o tla mo lata, ka hoo a ka be a sa ka a tatela ho ya hae. ✓✓ (2)
- 1.12 Ha e a amoheleha hobane phoso (ya Maki ya ho tsamaya le Seakgela a e so fihle) ha e rarollwe ka dikgoka. ✓✓ (2)

KAPA

E amohelehile, hobane mohlomong o ne a belaela hore Sentsho o ratana le mohatsae.

Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti. (2)

TEMA YA B

- 1.13 Pitsa ya dijo tse qhalehang setofong. ✓
 Dithwele/matlakala/ditshila ka moqomong o tletseng wa matlakala. ✓
 Ditshila ka tlasa mmata.
 Boteng ba ditshintshi.
 Metsi a qhalehileng fatshe a sa hlakolwa.
 Mmopo o siuweng feela.
 Dijana tse tletseng sinki di sa hlatsuwa.
 Nama ya kgoho e sa kwahelwang.
Tse pedi feela. (2)

- 1.14 Se hohela maphele.√
Se hohela ditshintshi.
Se hohela dikokwanahloko (tse tsamaiswang ke ditshintshi le maphele).√
Tse pedi feela. (2)
- 1.15 Moqomo/emere e tletseng ya matlakala. √
Ditshintshi√ (2)
- 1.16 Maemo ana a ka tlisa mafu a fapafapaneng lelapeng lena. √√ (2)
- 1.17 Ha a kgolwehe, hobane ha ho batho ba ka phelang ka tlasa maemo ao.√√

KAPA

A a kgolweha hobane e ka nna yaba ntlo ya motho ya kulang ya sa kgoneng ho itlhwakisetsa.

A a kgolweha hobane ho na le batho ba phelang maamong a tjena. (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****TEMA YA C****MEHOPOLO E LEBELLETSWENG**

	DINTLHA		QOTSO
1.	Basadi ba fiela lebala ka dipijama e bile ba di apara le motsheare.	A	Ho tlwaelehile ho bona motho wa mosadi a fiela lebala hoseng a apere dipijama; ka tsona diaparo tsena, o ka fumana e mong a tsohelletse lebenkeleng.
2.	Baahisane ha ba lokise ditaba ba lwanela seterateng.	B	Mehleng ena ho a swabisa ho bona baahisane ba omanela seterateng. Ha moahisane a o foseditse, hobaneng le sa dule fatshe, la lokisa ditaba?
3.	Malapeng a mangata dintja ha di hlokomelwe ka tshwanelo.	C	Malapeng a mangata ho ruilwe dintja empa ha di hlokomelwe. Ke tshwanelo ho hlokomela ntja ya hao.
4.	Tjhelete e qetwa ke ho bapala mataese le dikarete le ho betjha dipere.	D	Ho betjha dipere, ho bapala mataese le tsona dikarete, ke tse ding tsa ditlwaelo tse senyetsang batho tjhelete.
5.	Batjha ba kgahlwa ke botsotsi e be ba hlekefetsa setjhaba.	E	Hona makeisheneng mona, batjha ba bang ba kgahlwa ke bophelo ba baetapele ba dihlotshwana tsa dinokwane. Jwale ebe diketso tsa bona e ba tse hlekefetsang setjhaba.
6.	Ba letsetsa mmimo hodimo hoba ha ba hlomphane.	F	O fumane ba letseditse mmimo wa bona hodimo, ba utluisa batho bohle hore diletswa tsa bona di matla hakae.
7.	Batho ba atlehang bophelong ba a honohelwa.	G	Ho se ho tlwaelehile makeisheneng ho fumana batho ba lefufa, ba nang le mona ha baahisane ba bona ba atleha bophelong.
Ho elwe hloko dipolelo tsa baithuti tse fupereng moelelo wa sehlooho.			

(Palo ya mantswe = 70)

Mohlalobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopeho seo a laetsweng ho e ngola ka sona.

Bahlalobuwa ba **tlameha** ho bontsha palo ya mantswe **ka nepo**.

Ho tshwaya kgutsufatso:

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa tjena:

• **Kabo ya matshwao a puo:**

- Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng aba letshwao le le 1.
- Dintlha tse 4–5 tse nepahetseng aba matshwao a 2.
- Dintlha tse 6–7 tse nepahetseng aba matshwao a 3.

Difuperweng tsa pampiri ena di se sebediswe ntle ho tumello

Phetla

HLOKOMELA: E leng ntlha kapa polelo nnetefatsa hore e momahane.**• Sebopelo:**

Le ha kgutsufatso e ka ngolwa ka sebopelo se sa nepahalang, e tlameha ho tshwauwa.

Palo ya mantswa:

- Batshwai ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswa a sebedisitsweng.
- Ho se ke ha fokotswa matshwao ha mohlahlobuwa a sa fana ka palo ya mantswa kapa a fane ka palo e fosahetseng.
- Ha mohlahlobuwa a fetile palo e lebelletsweng ya mantswa, bala bonyane mantswa a mahlano ka hodima a lebelletsweng. Ho tloha moo o se itshwenye ka a mang.
- Kgutsufatso tse kgutshwane empa di na le dintlha tsohle tsa sehlooho tse lebelletsweng, di se ke tsa fuwa kotlo.

Kabo ya matshwao:

1. Matshwao a 7 dintlheng tse supileng.
2. Matshwao a 3 tshebedisong ya puo.
3. Matshwao kaofela: 10

Batshwai ba sebedise sekala sena ha ba aba matshwao:

Din	7
Tp	3
Matshwao kaofela	10

ELA HLOKO:

Mohlahlobuwa a se ngole dikgutsufatso tsa mantswa ntle le haeba dikgutsufatso tseo di ne di hlalisitswe temeng. Maemong a jwalo, kgutsufatso e balwe jwalo ka lentse le feletseng. Mohlala wa palo ya mantswa:

SESOTHO	Polelo			Palo ya matswe
	<i>Ke</i>	<i>a</i>	<i>tsamaya</i>	3

Ha motshwayi a tshwaya a bontshe diposo (tsa puo, mopeleto, ho arohangwa/ho kopangwa ha mantswa) tse entsweng ke mohlahlobuwa ka ho di sehella mola ka tlase. Ha mohlahlobuwa a nepile, motshwayi a bontshe ka ho etsa letshwao la ho nepa (√).

Tataiso bakeng sa ho ho tshwaya ditema

- | bakeng sa ho arola mantswa a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arohana;
- , + bakeng sa ho kopanya mantswa a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn bakeng sa mongolo (orthography) o fosahetseng;
- mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- mt bakeng sa tshebediso e fosahetseng ya matshwao a puo, kapa ho ngotswe letshwao moo le sa hlokeheng teng;
- p bakeng sa tshebediso ya puo ka tsela e fosahetseng/e sa amoheleheng kapa eo e seng ya setlwaedi;
- λ bakeng sa lentse kapa karolwana ya lentse le/e siilweng pakeng tsa mantswa a mang;
- // bakeng sa ho qala seratswana se setjha.

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3**

- 3.1 A ka sebedisa email ✓
A ka sebedisa mohala
A ka sebedisa inthanete.
E le nngwe feela. (1)
- 3.2 Bahlahisi ba susumetsa mmadi ho ka reka sehlahiswa sa Johnson's & Johnson's/ho totobatsa hore sehlahiswa seo ke sa letlalo/sehlahiswa sena se ntlafatsa letlalo/ho hohela babohi kapa bareki. ✓✓
E le nngwe feela. (2)
- 3.3 Ke setsheho. ✓ (1)
- 3.4 Ho susumetsa bareki kamoo Johnson e etsang letlalo le be letle kateng. /ho hohela bareki hore ba reke sehlahiswa sena ba tle ba tshwane le kgarebe ena. ✓✓ (2)
- 3.5 Ke bile le letsatsi le monate haholo kajeno. ✓✓ (2)
- 3.6 3.6.1 tsohle ✓ (1)
- 3.6.2 yohle ✓ (1)
- [10]**

POTSO YA 4

- 4.1 Ribone eo e leng letshwao la HIV/AIDS. ✓ (1)
- 4.2 hole. ✓ (1)
- 4.3 Bohle ha re tsebe bohlokwa ba thobalano e bolokehileng. ✓✓
Ha se bohle ba tsebang bohlokwa ba thobalano e bolokehileng.
E le nngwe feela. (2)
- 4.4 E etsa hore ba makale hobane ba bonahala ba maketse. ✓✓
E etsa hore ba tshohe hobane ba bonahala ba tshohile.
E le nngwe feela. (2)
- 4.5 Bohlokwa ba thobalano e bolokehileng bo tsejwa ke bohle. ✓✓ (2)
- 4.6 A/Rakhemisi o ile a mo fa tse ding mahala. ✓✓ (2)
- [10]**

POTSO YA 5

- 5.1 5.1.1 (a) diphaposi. √ (1)
(b) etela. √ (1)
- 5.1.2 Kajeno ba kena mosebetsing ka hora ya bosupa. √√ (2)
- 5.1.3 Maobane monnamoholo Mohale o ile a qoqa le enwa morwetsana. √√
Maobane monnamoholo Mohale o qoqile le enwa morwetsana.
E le nngwe feela. (2)
- 5.1.4 Kaha Sellwane o ne a batla ho bona monnamoholo Mohale, o ile a ya kamoreng ya hae. √√ (2)
- 5.1.5 Dikamore tsa bakudi di ne di atisa ho tjhakelwa ke kgomohadi. √√ (2)
- 5.1.6 Mooki Sellwane e motle, o ne a qoqa le mokudi ya kulang haholo phirimaneng eo. √√ (2)
- 5.1.7 E mong a kena ka ofising ya Sellwane a **tshohile**. √√ (2)
- 5.2 5.2.1 O a pheha. √
O hlwekisa/koropa fatshe. √
O fepa/jesa lesea.
Tse pedi feela. (2)
- 5.2.2 (a) yona. √ (1)
(b) tsona. √ (1)
- 5.2.3 Ngwanana ya botswa **hampe** o behile dipitsa **setofong** a nto fa ngwana dijo. √√ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80